

ENERGI

TILL EXPLOATERING

Vad Marocko och Siemens
undanhåller på COP22
i Marrakech

WSRW WESTERN SAHARA
RESOURCE WATCH

Den 27 september 2016 demonstrerade hundratals västaharier mot det tyska företags byggande av energiinfrastuktur i ockuperade Västahara.

PUBLICERAD:

2 november 2016, Berlin

FOTON:

Mohamed Dchira (s. 1, 8, 22),
Saharawi Campaign Against the
Plunder (s. 2), WSRW (s. 5, 16,
20), Kenneth Karijord (s. 10),
UN Photo/Evan Schneider (s. 14),
UN Photo/Martine Perret (s. 18)

DESIGN:

Lars Høie

ISBN:

978-82-93425-14-4

Rapporten kan användas fritt, tryckt eller online. För kommentarer och frågor om rapportens innehåll, kontakta coordinator@wsrw.org

Western Sahara Resource Watch (WSRW) arbetar i solidaritet med det västahariska folket och genomför research- och kampanjarbete mot Marockos plundring av Västaharas naturresurser. WSRW är en oberoende internationell organisation som har sin bas i Bryssel.

www.wsrw.org
www.twitter.com/wsrw
www.facebook.com/wsrw.org
www.instagram.com/wsrw_org

För att kunna stärka vårt researcharbete och intensifiera våra internationella kampanjer behöver WSRW din hjälp. Se hur du kan bidra på www.wsrw.org.

Rapporten publiceras med stöd från *medico international*

Medico international är en tysk bistånds- och människorättsorganisation som bistår med medicin och utbildning till de västahariska flyktinglägren i Algeriet. www.medico.de

SAMMANFATTNING

Var uppmärksam på vad du får höra om Marockos arbete med förnybar energi.

En stor del av de program för förnybar energi som Marocko marknadsför – även på den officiella COP22-hemsidan – ligger inte i Marocko, utan i Västsahara som Marocko illegalt och brutalt ockuperar.

Både den marockanska regeringen och en handfull företag inom förnybar energi kommer att aktivt marknadsföra sitt arbete med utvecklingen av lösningar inom grön energi under COP22-konferensen i Marrakech, 7-18 november 2016.

22 nybyggda vindkraftverk av det tyska företaget Siemens bidrar med 95 procent av den energi som behövs för den mycket kontroversiella och lukrativa plundringen av icke-förnybara mineraler från Västsahara. Produktionen av grön energi gör Marockos plundring av området ännu mer lönsam.

Siemens och det italienska företaget Enel är de som är mest involverade. De vinner marockanska anbud i Västsahara genom att samarbeta med energiföretaget som ägs av den marockanska kungen. När det marockanska palatset – som reglerar energimarknaden – erhåller stora energikontrakt i territoriet, kommer det med ett högt pris för FN:s fredsprocess i Västsahara. Genom att exportera energin till själva Marocko stärker den kungliga familjen sin koppling till territoriet. Skulle kungen bli intresserad av en självbestämmande-process och avkolonisering i Västsahara när han själv tjänar på den marockanska arméns illegala närvaro där?

Den rättmätiga ägaren av landet, det västsahariska folket, har aldrig godkänt Marockos projekt. Hälften av områdets ursprungliga befolkning har flytt sedan Marocko invaderade Västsahara år 1975. Ledande motståndare mot den socio-ekonomiska marginaliseringen av det västsahariska folket avtjänar livstidsstraff i marockanska fängelser.

Denna rapport kartlägger hur Marocko planerar att bygga anläggningar för förnybar energi som ska generera över 1000 MW (megawatt) i Västsahara. Fram till idag har den kontroversiella produktionen av sol- och vindenergi i Västsahara utgjort på sin höjd 7 procent av Marockos totala energiproduktion från dessa källor. Fram till år 2020 kan mängden öka upp till hela 26,4 procent.

Western Sahara Resource Watch kräver att de involverade företagen avslutar infrastrukturprojekten i Västsahara som görs ihop med den marockanska regeringen, för att inte förhindra FN:s fredsprocess.

FÖRKORTNINGAR:

CDM	<i>Clean Development Mechanism</i>
DNV	<i>Det Norske Veritas</i>
EEM	<i>Energie Eolienne du Maroc</i>
FDE	<i>Fond de Développement de l'Énergie</i>
GW	<i>Gigawatt</i>
MASEN	<i>Moroccan Agency for Solar Energy</i>
MW	<i>Megawatt</i>
OCP	<i>Office Chérifien des Phosphates</i>
ONEE	<i>Office National de l'Électricité et de l'Eau Potable</i>
SIE	<i>Société d'Investissement Énergétiques</i>
SNI	<i>Société Nationale d'Investissement</i>
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i>
UNFCCC	<i>United Nations Framework Convention on Climate Change</i>
WSRW	<i>Western Sahara Resource Watch</i>

BYGGER VINDKRAFTVERK FÖR PLUNDRING AV MINERALER

22 vindkraftverk från Siemens driver idag hela fosfatexporten från ockuperat område.

”Fosfaten är såld av det marockanska statligt ägda företaget OCP och det måste antas att intäkterna som genereras av verksamheten till största del går till den marockanska staten. I sin nuvarande form utgör OCP:s utvinning av fosfatresurser i Västsahara en allvarlig kränkning av normer. Det här beror både på faktumet att lokalbefolkningens önskemål och intressen inte respekteras och faktumet att verksamheten bidrar till varaktigheten av en olöst internationellt rättslig situation, och därmed till Marockos närvaro och exploatering av resurser i ett territorium över vilket det inte har legitim suveränitet.”

Norska statens pensionsfonds Etikråd, då de svartlistade en av OCP:s klienter från sin portfölj 2015.

Nästan varje vecka går ett lastfartyg i land vid El Aaiúns hamn i ockuperade Västsahara, lastar på och avgår med en last fosfatmalm. I 40 år har Marocko exporterat denna icke-förnybara, strategiska och värdefulla mineral, för att sälja den till gödningsmedelsproducenter utomlands.

Handeln är inte väl ansedd av ansvarstagande investerare internationellt. Flertalet importörer har avslutat sina inköp efter att ha fått reda på kontroverserna och flera dussin banker och pensionsfonder har avinvesterat från företag som är inblandade i handeln. Exporten ses generellt sett som brott mot internationell rätt och mot områdets befolknings rätt att förvalta sina egna resurser.¹

Över 95 procent av den energi som behövs till den marockanska statens fosfatföretag, OCP i El Aaiún, tillhandahålls av 22 Siemens-vindkraftverk, enligt fosfatexportörens egen hemsida.²

Med andra ord driver idag 22 Siemens-vindkraftverk, som hävdas vara ett ”hållbart” bidrag till Marockos energiförbrukning, hela den kontroversiella fosfatexporten från ockuperat område. För år 2015 har WSRW uppskattat att inkomsten från gruvan var 167,8 miljoner USD.³ På grund av Siemens inblandning ökar vinstmarginalen.

”Foum El Oued kommer att byggas i ett av de blåsigaste områdena av Marocko, i Laâyoune kommun, 9 km sydost om Laâyounes hamn i södra Marocko”, stod det i ett pressmeddelande från Siemens i januari 2012, där de meddelade att företaget hade erhållit en order från Foum El Oueds vindpark.⁴ 22 vindkraftverk råkar vara placerade precis bredvid fosfat-anläggningen. Naturligtvis ligger staden inte i Marocko, utan i Västsahara. ”Laâyoune” är den marockanska stavingen på den västsahariska huvudstaden.

”Foum El Oued är lokaliserat i en region som enligt Förenta Nationerna för närvarande är föremål för ett FN-uppdrag”, tillade Siemens till pressmeddelandet i september 2012, efter att WSRW hade bett företaget att inte ingå i kontrakt som gäller infrastruktur på ockuperat område. Pressmeddelandet som hävdar att vindparken är i Marocko finns fortfarande kvar på Siemens hemsida.

Elektriciteten som genereras i Foum El Oued används till tre huvudsakliga funktioner: utvinningen av fosfatmalm, dess transport på ett över 100 km långt transportband till hamnen och avsaltning av havsvatten.⁵ Siemens marockanska partner Nareva bekräftade att Foum El Oueds vindproduktion var ämnad för OCP.⁶

Som om det inte vore nog har Siemens ännu större projekt på gång.

I december 2015 meddelade marockanska medier att den danska grenen av det tyska multinationella företaget Siemens, Siemens Wind Power, hade fått uppdraget att bygga fem vindparker i Marocko.⁷ Två av de planerade parkerna kommer dock att ligga utanför Marockos internationellt erkända gränser: i Västsahara (se s. 8-9).

I väntan på att två nya stora parker ska byggas snurrar Siemens rotorblad i El Aaiún till det marockanska statliga fosfatföretagets fördel. En enda last fosfat kan vara värd så mycket som en tredjedel av det årliga humanitära biståndet till de västsahariska flyktingarna, som är mineralens egentliga ägare.

Den 8 oktober 2016 sågs fartyget SBI Flamenco köra in i Klaipėdas hamn i Litauen, innehållande cirka 75 000 ton fosfatmalm från en gruva i ockuperade Västsahara. Det västsahariska folket ser sitt lands rikedom försvinna, medan Siemens gör utvinningen än mer lönsam.

- **REDAN BYGGDA VINDKRAFTVERK**
- **VINDKRAFTVERK UNDER UPPBYGGNAD**
- **VINDKRAFTVERK SOM PLANERAS INOM "INTEGRATED WIND ENERGY PROGRAM"**

CIMAR (5 MW)

- Installerades 2011 vid den befintliga fabriken Ciments du Maroc (CIMAR), en cementfabrik, ägd av Italcementi Group, som i sin tur ägs till 45 procent av HeidelbergCement.
- Vindparken byggdes av Italgem, ett dotterbolag till Italcementi, som verkar inom den förnybara energisektorn.
- Parken heter Driss Cherrak och består av ett litet 150 kW vindkraftverk, installerat 2003, och sex 850 kW vindkraftturbiner som installerades i juli 2011.
- Parken förser CIMAR-fabriken med energi. Ett eventuellt överskott säljs till ONEE genom ett partnerskapsavtal.⁹

FOUM EL OUED (50 MW)

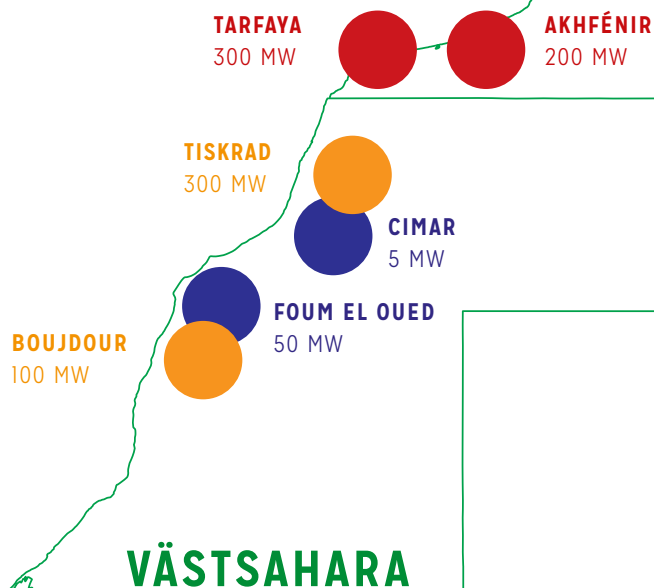
- I drift sedan 2013.
- Byggt av Siemens och Nareva.
- Består av 22 vindkraftturbiner av sorten SWT-2.3-101.
- Siemens/Nareva-avtalet bestod i att leverera, installera och bemanna vindkraftverken, samt ett femårigt serviceavtal.

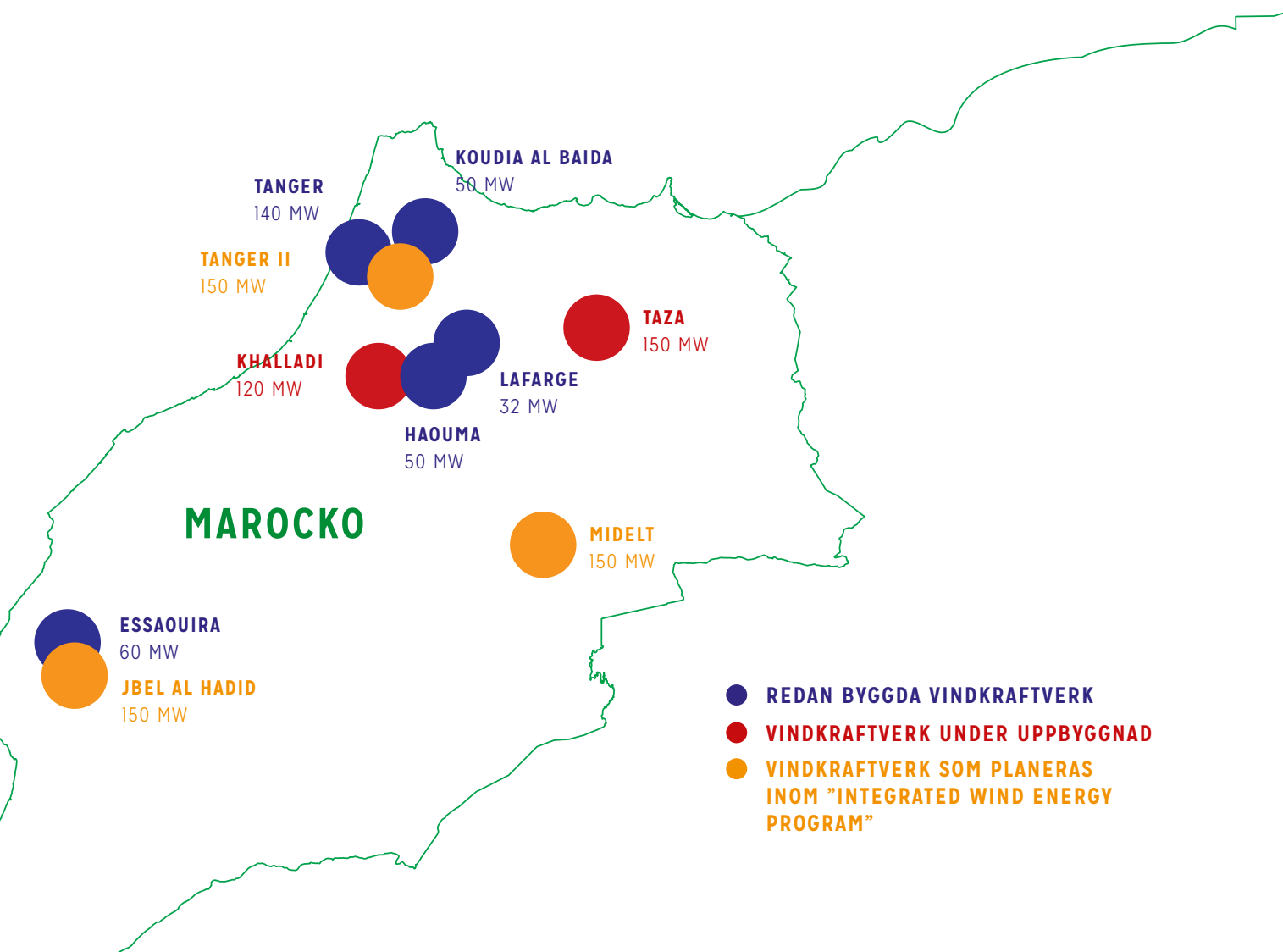
TISKRAD (300 MW)

- Driftstart förväntad till 2018.
- Utfört av Siemens Energy, Enel Green Power och Nareva Holding.
- Del av Marockos 850 MW "Integrated Wind Energy Program".
- Avtalet omfattar utvecklingen, finansieringen, bygget, driften och underhållet av parken under ett så kallat Build, Own, Operate and Transfer-schema (BOOT).

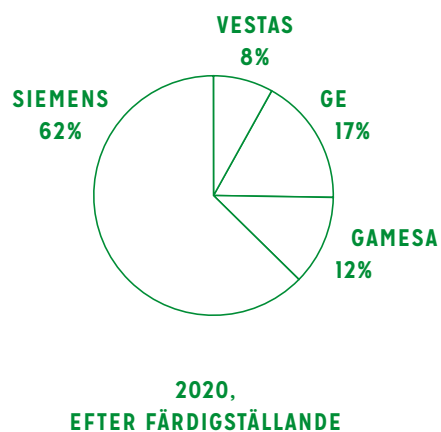
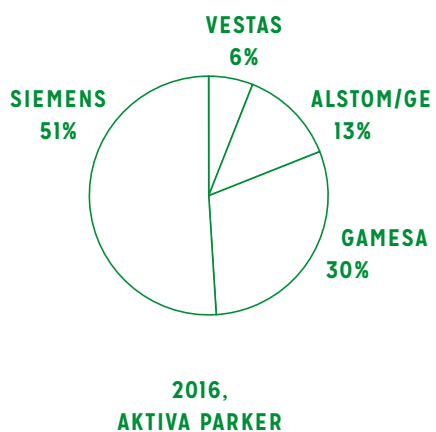
BOUJDOUR (100 MW)

- Driftstart förväntad till 2020.
- Utfört av Siemens Energy, Enel Green Power och Nareva Holding.
- Del av Marockos 850 MW "Integrated Wind Energy Program".
- Avtalet omfattar utvecklingen, finansieringen, bygget, driften och underhållet av parken under ett så kallat Build, Own, Operate and Transfer-schema (BOOT).

TOTAL MARKNADSANDEL FÖR VINDKRAFTVERKSLEVERANTÖRER I MAROCKO, INKLUSIVE I OCKUPERADE VÄSTSAHARA ⁸

ENORMA VINDPLANER

Marocko har enorma planer på att bygga vindkraftverk i det ockuperade Västsahara.

Under 2010 bestämde regeringen sig för att dubblera sin nationella energiproduktion från vindkraft, genom ytterligare 1000 MW år 2020. Av den ökade kapaciteten ska 40 procent produceras i det ockuperade området.

WSRW beräknar att cirka 7 procent av Marockos produktion av grön energi sker i Västsahara idag – cirka 55 av 787 MW.¹⁰

Sådan infrastruktur i ockuperat område växer särskilt snabbt som en konsekvens av det som den marockanska regeringen refererar till som sitt "Integrated Wind Energy Program".¹¹ Det går ut på att bygga sex vindparker i två faser.¹²

Den första fasen är redan igång och kommer att utföras i Marocko, i Taza.¹³ I den andra fasen ska man bygga de återstående fem vindkraftverken med en kumulativ kapacitet på 850 MW.¹⁴

Två av de fem vindkraftverken i 850 MW-projektet är placerade i det ockuperade Västsahara. I Boujdour kommer en park med kapacitet på 100 MW att byggas. I Tiskrad, nära El Aaiún, planeras en 300 MW vindpark. Det betyder att nästan hälften av kapaciteten på 850 MW som utvecklas under projektet kommer att placeras i den del av Västsahara som ockuperas av Marocko.

I början av 2012 lanserade den marockanska energimyndigheten, ONEE, ett internationellt anbudsförfarande och bjöd in företag att lägga bud på byggandet av de fem vindkraftverken under fas två. I mars 2016 offentliggjorde ONEE att Siemens Wind Power, tillsammans med Enel Green Power och Nareva, tilldelats avtalet på 1,2 miljarder USD.¹⁵ Både Siemens och Enel refererar till projektet som beläget i "Marocko" och misslyckas därmed med att skilja på Marocko och det land det olagligen ockuperar.

Siemens, Enel and Nareva är bundna till att bygga alla fem vindkraftverken i projektet, inklusive de två i ockuperade Västsahara. Hela projektet kommer att inordnas under ett "Build Own Operate Transfer"-schema (BOOT) och utföras under en offentlig-privat samverkan med ONEE, Energy

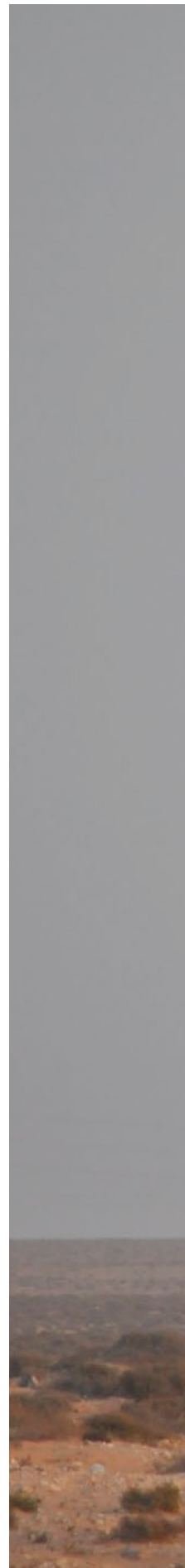
Investments Company och Kung Hassan II:s fond, som alla är statsägda. ONEE kommer att köpa all genererad elektricitet via ett 20-årigt kontrakt.¹⁶

Nareva hävdar att konsortiet vann upphandlingen för att deras bud var billigast, med en påstådd summa på 309 Dirhams per MW.¹⁷ Som en del av affären, som enligt uppgift bedömdes utifrån både pris och planer på lokal tillverkning, meddelade Siemens i mars 2016 att de kommer att bygga en rotorbladfabrik för vindkraftverk i Tangiers i norra Marocko.¹⁸ Detta utgör en investering på 100 miljoner euro.¹⁹

Driftsättningen av alla fem vindkraftverk, inklusive de två på ockuperat område, beräknas till perioden 2017-2020. Programmet i sin helhet är en del av Marockos ambition att år 2020 få 42 procent av sin elektricitet från förnyelsebara resurser. När det gäller vindkraft är målet att nå 2000 MW kapacitet vid den tidpunkten. Nästan en fjärdedel av den planerade kapaciteten beräknas komma från vindkraftverk i ockuperade Västsahara. År 2020 kommer andelen från ockuperat område att ha ökat från nuvarande 7 procent av Marockos totala kapacitet till 22,75 procent. Det är uppenbart att Västsahara kommer att spela en viktig roll i Marockos vindkraftsplaner.

För 2030 har Marocko satt som mål att nå en installerad vindkraftskapacitet på 5000 MW. Med tanke på detta ambitiösa mål kommer den marockanska regeringen att föreslå fler mellanstora till stora vindkraftsprojekt de kommande åren – även i det västsahariska området.²⁰

Siemens har byggt 22 vindkraftverk som förser Marocko med all energi de behöver för sin illegala fosfatplundring. Det är så här Foum El Oued "fosfat-vindpark" ser ut i oktober 2016. Den kan studeras från den här platsen på Google Earth: www.google.com/maps/@30.5166667, -10.5166667, 15z Dock är det här vindkraftverket bara ett av många som ska byggas i området.

K
U
N
G

Ö
V
E
R

PALATSET

CA. 74%
ÄGANDE

SNI

100%
ÄGANDE

NAREVA

75%
ÄGANDE

EEM

"Marocko kommer att finnas kvar i sitt Sahara och Sahara kommer vara en del av Marocko för alltid".

Kung Mohammed VI, 6 november 2014, i staden Dakhla i ockuperat område.²¹

Palatset innehar en dubbel roll i vindkraftssektorn.

ENERGIN

Marockos kung är inte bara landets militära, politiska och religiösa ledare. Under sitt styre har han byggt upp en enorm rikedom, i ett land med betydande fattigdom. Kungafamiliens problematiska dubbelroll – att agera både regulator och ägare – är tydlig i flera handelssektorer.

Så även för förnybar energi:

- Den 26 december 2015 tog den marockanska regeringen emot "kungliga instruktioner" från Fouad El Himma – kungens rådgivare – att distansera sig från alla nationella strategier gällande förnybar energi, vilket nu är det kungliga palatsets ansvar.²³
- Kungafamiljen äger cirka 74 procent av aktierna i det stora privata förvaltningsbolaget *Société Nationale d'Investissement*, SNI, som i sin tur äger företaget Nareva som investerar i förnybar energi.²⁴
- Nareva vinner anbud i Marocko och Västsahara. Av de sex konsortier som lade anbud för att få verka i Västsahara under programmet Wind Energy Program, så vann Nareva i partnerskap med Siemens och Enel. Tillkännagivandet gjordes i mars 2016.

"Från ett ägarperspektiv är SNI:s existens en utmaning för Marockos konstitution, där artikel 36 förbjuder intressekonflikter och allt utövande som går emot principerna för en rättvis och fri marknad. I ett land där kungen har den suveräna makten över administration och juridik är frågan om kungens företag utsätts för samma granskning som andra företag när det kommer till att respektera standarder."

Le Monde, 10 februari 2015 ²²

of Authenticity and Modernity, Mohamed Mounir Al Majidi som är chef för kungens privata sekretariat och kungen själv." "Detta fenomen undergräver på ett allvarligt sätt det goda styre som den marockanska regeringen arbetar hårt för att främja."²⁵

På detta sätt kontrollerar den kungliga familjen sektorer som finans, jordbruk, fastigheter och telefoni. Detta möjliggör ett ekonomiskt flöde från det marockanska folket upp till den kungliga familjen

i en dysfunktionell marknadsekonomi. Den största kungliga rikedom genereras genom SNI, vars värde motsvarar 7 procent av Marockos hela BNP.²⁶

Nareva är skapat ur denna struktur. I mars 2010 övertog SNI företaget Omnium Nord Africaine Group (ONA), men gjorde sig senare av med detta industri- och finansbolag ägt av kungen för att styra dess aktiviteter inom miljö- och energisektorn. Det var ursprungligen ONA som skapade Nareva år 2006.²⁷

Det är även vanligt med invecklade relationer mellan de organ som ger ut kontrakt i Marocko och de företag som tar emot dem. Det tenderar att cirkla kring den kungliga familjen.

Sedan 2006 har Nareva styrts av Ahmed Nakkouch, den tidigare direktören för ONEE (den byrå som bestämmer över anbuderna i förnybar energi). Nakkouch sägs ha SNI:s "fulla förtroende".²⁸ Nakkouchs CV inkluderar även en tid på OCP, som direktör över avdelningen för exploaterande av öppna gruvor.²⁹

När Nakkouch lämnade ONEE togs hans position som VD över av Ali Fassi Fihri, bror till kungens rådgivare och tidigare utrikesminister Taieb Fassi Fihri.³⁰

Ali Fassi Fihri tillhör Mounir Majidis innersta krets. Han är både kungens sekreterare och VD för Siger – den främsta ägaren av SNI. En annan stor ägare är Ergis. Både Siger och Ergis – anagram för Regis, kung på latin – ägs av den kungliga familjen. Något som är allmänt känt i Marocko och som palatsets egna advokater erkänner.³¹

Nareva äger ett betydande antal vindkraftverk i själva Marocko, men företaget äger även alla operativa och planerade vindkraftverksanläggningar i Västsahara. Det enda undantaget är CIMAR-anläggningen som genererar 5 MW, som ägs privat av Ciments du Maroc och förser deras fabrik i El Aaiün med elektricitet. Vindparken i Fom el Oued utnyttjas av *Energie Eolienne du Maroc* (EEM), ett dotterbolag som till 75 procent ägs av Nareva och som startades år 2010.³²

De två vindparkerna som är planerade under programmet "Wind Energy Programme", i Tiskrad och Boujdour, kommer också att bli en del av Narevas portfölj. Genom Nareva äger den marockanska kungen nästan alla nuvarande och planerade vindparker i territoriet som han håller under militär ockupation i strid med internationell rätt.

Anmärkningsvärt nog kan Marockos intresse för vindkraftens potential i Västsahara dateras så långt tillbaka som till den forna kungen Hassan II:s tid. Han hade beordrat konstruktionen av en gård med växthus nära Dakhla, i den södra delen av området. Då det var svårt att förse de avlägsna växthusen med energi blev gården Tinguir – nu även känd som Les Domaines – år 1994 en experimentell plats som visade upp en 55 KW vindturbin.³³

AFRIKAS SISTA KOLONI

1960

FN antar resolution 1514 (XV) och 1541 (XV) om självständighet för koloniserade länder och folk.

1966

FN uppmanar kolonialmakten Spanien att under FN:s övervakning genomföra en folkomröstning i Västsahara i enlighet med rätten till självbestämmande.

1975

En FN-ledd utredningskommission som besökt Västsahara finner fullt stöd för självständighet. Inga fraktioner som stödde grannländernas territoriella krav påträffades.

Den Internationella domstolen konstaterar att territoriet varken tillhörde Marocko eller Mauretania innan den spanska koloniseringen.

Marocko och Mauretania invaderar området. Halva befolkningen tvingas fly under de följande månaderna. Säkerhetsrådet fördömer invasionen.

1976

Spanien drar sig formellt tillbaka utan att ha fullgjort sina förpliktelser. Befrielse rörelsen Polisario deklarerar den Sahariska Arabiska Demokratiska Republiken (SADR).

Västsahara är inte en del av Marocko. FN bedömer det som ett icke-självstyrande territorium – ett område som ännu inte har avkoloniserats.

Det är ett grundläggande krav inom internationell rätt att utveckling i ett icke-självstyrande territorium, som Västsahara, inte kan genomföras om det inte finns ett godkännande från områdets befolkning. Utvecklingen måste också gagna dem. Ett rättsutlåtande från FN:s avdelning för juridiska ärenden, lett av svenske Hans Corell, adresserade år 2002 specifikt dessa frågor.³⁵ I oktober 2015 uttryckte den FN-kommitté som ser över staters implementering av konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter oro över att västsaaharier är

”Vi västsaaharier, som är områdets rättmätiga ägare, har inte blivit tillfrågade av Siemens om vindkraftsverksaffären i vårt land. [...] Marocko har inte suveränitet över Västsahara, det är en ockupationsmakt. Siemens bör inte vara delaktig i att legitimera Marockos illegala ockupation av Västsahara – Afrikas sista koloni.”

Polisario Fronts representant i Danmark 2012.³⁴

särskilt drabbade av fattigdom. Kommittén uppmanade Marocko att respektera västsaahariernas rätt till fritt och informerat samtycke i förväg när det gäller utvinningen av deras resurser.³⁶

Afrikanska Unionen (AU) utfärdade 2015 ett rättsutlåtande som konstaterade att ”det västsaahariska folket och deras legitima representanter måste inte bara bli tillfrågade, utan måste även godkänna och delta i en överenskommelse som involverar utvinningen av naturresurser från det västsaahariska området”.³⁷ Afrikanska Unionens freds- och säkerhetsråd har fördömt exploateringen av Västsaharas naturresurser och kallat det ”en fientlig handling som sannolikt

vidmakthåller konflikten och kolonialism i Västsahara”.³⁸ De indikerade att företag som är verksamma i Västsahara inte kommer att vara välkomna i andra medlemsstater i AU.³⁹

Ingen stat i världen erkänner idag Marockos anspråk på Västsahara. 2014 fastställde en av Spaniens högsta domstolar att Spanien fortfarande är den formella administrativa makten, eftersom de aldrig avkoloniserade landet.⁴⁰ Europeiska Unionens domstol upprepade det i ett uttalande i december 2015, då de fastställde att Västsahara ”inte är inkluderat i de internationellt erkända gränserna av [Marocko]”. Som en följd av det beordrade domstolen att tillämpningen av EU:s och Marockos jordbruksavtal i Västsahara skulle ogiltigförklaras.⁴¹

1979

Mauretania drar sig tillbaka och Marocko invaderar området som tidigare låg under Mauretaniens kontroll. FN fördömer den marockanska ockupationens utvidgning.

1991

Eldupphör. Parterna kommer överens om att organisera en folkomröstning om självständighet. FN:s styrka MINURSO (UN Mission for The Referendum in Western Sahara) skickas till området.

2016

För andra året i rad tillåter Marocko inte att FN:s särskilda sändebud för Västsahara besöker Väst-sahara. Marocko nekar FN:s generalsekreterares inträde till Västsahara och utvisar 74 personer ur FN-personalen.

I april röstar 5 av de 15 staterna i Säkerhetsrådet emot en resolution om Västsahara eller avstår från att rösta. Resolutionen fick det minsta stödet som någon konflikt har fått på tre decennier. MINURSO:s mandat förlängs. Det är fortsatt en av mycket få internationella operationer som inte har möjligheten att övervaka brott mot mänskliga rättigheter. Ett franskt stöd till Marocko stoppade alla kritiska reaktioner gentemot ockupationsmakten.

I augusti bryter Marocko vapenvilan genom att skicka in trupper i det område som inte är ockuperat.

2007

Förhandlingar startar mellan parterna. Marocko försenar samtalen. Åtta år senare uttrycker FN:s särskilda sändebud sin frustration över att Marocko inte vill förhandla.

2000

MINURSO:s förteckningar över röstberättigade avslutas. Efter åtta år av förseningar uttalar Marocko att de inte vill ha en folkomröstning trots allt.

TRYCKER NED PROTESTER

2015-2016 var fosfatsektorn i Västsahara – som Siemens vindkraftverk skapar energi till – ett mål för ökande väst-sahariska protester. Det statligt ägda fosfatföretaget OCP hade lovat att 500 jobb skulle skapas i den lokala fosfat-anläggningen – en utvidgning som blev möjlig genom minskade energikostnader tack vare vindkraftparken i Fom El Oued. Det blev snabbt tydligt att dessa nya positioner inte skulle bli tillgängliga för väst-saharier. Som en redan marginaliserad minoritet i sitt eget land har många väst-saharier inte råd med högre utbildning – det främsta kvalificeringskravet för de nya jobben. Protester av unga som krävde jobb och ett drägligt liv spred sig snabbt genom territoriet. Sorgligt nog är det standard att väst-sahariska protester möts av urskillningslöst och oproportionerligt våld från marockansk polis och säkerhetsstyrkor.⁴² Några av de aktivister från civilsamhället som förespråkade väst-sahariernas socioekonomiska rättigheter har dömts till livstids fängelse.⁴³

WSRWS FARHÅGOR

Marockos energiinfrastruktur på ockuperat område:

- Ger en aura av legitimitet till Marockos annektering av området på ett sätt som kommer fortsätta att försena västсахariernas utövande av självbestämmande samt underminerar FN:s fredsprocess.
- Involverar stora utländska företag i en redan komplex konfliktodynamik, genom konstruktionen av fysisk infrastruktur i ockuperade Västsahara.
- Kommer, genom utökandet av elektrisk kapacitet i territoriet, att möjliggöra ytterligare marockansk bosättning i Västsahara. Oroväckande nog verkar det som att delar av elektriciteten är tänkt för export till Marockos eget territorium. Detta kommer i sin tur att göra Marocko ännu mer ekonomiskt bundet till och beroende av de ockuperade delarna.
- Riskerar att minska motivationen för Marockos kung att samarbeta med FN i avkoloniseringsprocessen genom hans finansiella intresse av ett fortsatt stillestånd.
- Bidrar till Marockos utnyttjande av Västsaharas naturresurser, vilket bryter mot internationell humanitär rätt. Energi som utvinns genom dessa vindkraftverk kommer att bidra till de skyldiga industriernas lönsamhet.
- Kommer inte att skapa bättre förutsättningar för de västсахarierna som bor i flyktingläger i Algeriet. Majoriteten av dessa har begränsad tillgång till elektricitet, vilket leder till problem med säkerhet, matlagning, utbildning och minskade sociala aktiviteter.

I mars 2016 besökte Ban Ki-moon västсахarierna i de befriade delarna av Västsahara. Varken Ban Ki-moon eller FN:s speciella sändebud välkomnas av Marocko till de ockuperade delarna av territoriet. Ingen stat i världen erkänner det grundlösa anspråket på landområdet. Som deltagare i den sista olösta koloniala dispyten i Afrika har västсахarierna rätt till självbestämmande.

”Kungariket Marocko har inget mandat givet av FN eller av något annat internationellt samfund för styret över Västsahara.”

Utlåtande från EU-domstolen 10 december 2015⁴⁴

INVESTERARE HÅLLER SIG BORTA

Europeiska institutioner har varit tydliga: De vill inte finansiera energiprojekt på ockuperad mark. Europeiska investeringsbanken, EU och tyska regeringens utvecklingsbank KfW har förklarat att de inte kommer att finansiera projekt lokaliserade i Västsahara.

Överenskommelsen som drivits igenom av Siemens år 2016 kring fem vindparker har en prislapp på uppskattningsvis 1,24 miljarder euro. Då ONEE utfärdade sitt anbud för detta 850 MW-projekt skröt de med att ha fått finansiellt stöd från institutioner som Europeiska investeringsbanken, EU-kommissionen, Tyska KfW och Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB). Marockanska medier rapporterade att lånen hade säkrats i god tid innan utfärdandet av entreprenaden.⁴⁵

Dock såg finansieringsstrukturen för parkerna i Västsahara inte ut såsom Marocko hävdade att den gjorde.

”Om vi stöttade dessa investeringar skulle det se ut som att vi stöttar Marockos position. Vi är neutrala angående den konflikten”, sade en bankkälla till Reuters.⁴⁶

”Vi har aldrig stöttat något projekt i det territoriet (Västsahara) och vi kommer inte att göra det trots att Marockos solpanelsplaner betyder mycket för oss”, hävdade en annan.

KfW, som har haft flera planer för förnybar energi på Marockos egna territorier, har i detalj förklarat de åtgärder man har tagit för att undvika att stödet till Marockos energiprojekt skulle användas till projekt i Västsahara.

”KfW:s utvecklingsbank, liksom andra givare, kommer enbart att finansiera projekt som utförs i Tanger II, Jbel Lahdid och Mdtelt, alltså utanför västaharisk mark. Finansstrukturer, finansflöden och konton är separerade mellan de olika projektplatserna för att garantera en tydlig distinktion. Den här klara och tydliga separationen gäller för alla våra finansieringar, se även PVI-programmet där vi erbjuder finansiering enbart för Noor Ourazazate-projektet, och inte för Boujdour och Laayoune”, skrev KfW till WSRW 2016. Bidrag från Europeiska kommissionen och Europeiska investeringsbanken har också öronmärkts till projekt inom Marockos eget territorium.^{47 48}

I stället har privata marockanska banker dykt upp för att ge sitt stöd. WSRW har hittills identifierat två sådana banker som har gett finansiellt stöd till Marockos planer. Banque Populaire stoltserar med sitt stöd till Foum El Oued i ”södra Marocko” i sin Corporate Social Responsibility Report.⁴⁹ BCME har också gett finansiellt stöd.⁵⁰

Privata banker har sagts bidra med 70 till 80 procent av Narevas projektmedel, medan SNI har bidragit med resten.⁵¹ ”Återbetalningstiden för investeringen [...] är över tio år”, angav Narevas VD.

Afrikanska utvecklingsbanken, som ursprungligen nämnts som en möjlig finansiär år 2012, har inte svarat på WSRW:s förfrågningar.

MARRAKECH COP22|CMP12
UN CLIMATE CHANGE CONFERENCE 2016

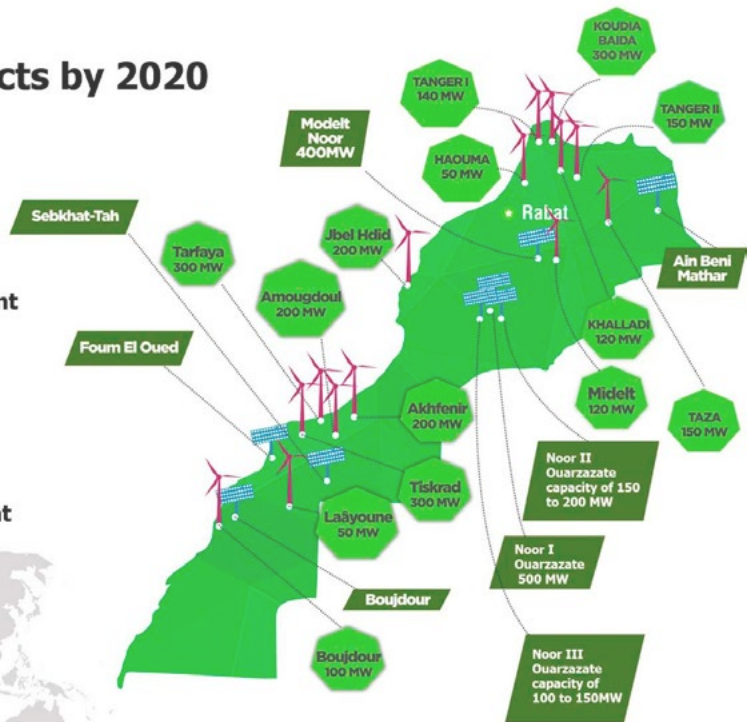
Morocco Energy Map Wind and Solar Projects by 2020

2000 MW
installed capacity
6600 GWH
of electricity production
34.5
billion dirhams of investment

2000 MW
installed capacity
4500 GWH
of electricity production
89.4
billion dirhams of investment

På COP22:s officiella
webbplats www.cop22.ma⁵²
möts besökaren av denna karta,
där Marocko är nästan dubbelt
så stort som på FN:s kartor.

Det ser grönt ut - men bara på ytan.
EEM är ett dotterbolag till Nareva,
som i sin tur ägs av SNI, ett bolag
som kontrolleras av det marockanska
kungahuset. UNFCCC har valt att inte
automatiskt underkänna projekt som
kungen genomför i en region som han
ockuperar. Bilden från mars 2013 visar
hur turbindelar avsedda för vindparken
Foum El Oued levereras i hamnen i
El Aaiún.

UNFCCC – SÄMST I FN-KLASSEN

Samtidigt som andra FN-organ uttryckligt distanserar sig från att stödja projekt i Västsahara och FN:s fredsprocess för territoriet fortsätter, väljer Förenta Nationernas ramkonvention om klimatförändringar (UNFCCC) att inte låtsas om hela frågan.

2015 tillkännagavs att UNFCCC valt att genomföra sin 22:a partskonferens (COP22) i marockanska Marrakech. Ett pittoreskt konferensmål – men priset är högt. Att anförtros värdskapet för världens viktigaste klimatplattform ger Marockos regering en unik chans att marknadsföra och visa upp de kontroversiella, klimatsmarta infrastrukturprojekt som man bedriver på ockuperat territorium – en zon som till och med är föremål för en FN-ledd fredsprocess.

På webbplatsen COP22.ma, skapad av Marockos miljödepartement, exponeras det som benämns som "Marockos flaggskeppsprojekt": marockanska projekt inom förnybar energi, såväl inom landets nationella gränser som i det ockuperade Västsahara. Allt till synes sanktionerat av COP22, vars logotyp pryder sidan.⁵³ På UNFCCC:s sajt betecknar Marockos regering COP22.ma som COP22-konferensens officiella webbplats.⁵⁴

Även tidigare har det hänt att UNFCCC i det närmaste har "grönmålat" den brutala ockupationen. 2010 ansökte Nareva Holding hos FN:s mekanism för ren utveckling (CDM) om utsläppsrätter för vindparken i Fom El Oued.⁵⁵ I januari 2012 underkände dock certifieringsföretaget DNV (Det Norske Veritas) ansökan innan den lämnades in till CDM för godkännande. Enligt en företrädare för DNV trodde bolaget ursprungligen att vindparken skulle byggas i södra Marocko, men började så småningom misstänka att så inte var fallet.

"Vi gjorde ett studiebesök hos projektet, och det stod då klart att våra misstankar var välgrundade. För vår del var saken då relativt enkel. I januari [2012] lämnade vi besked att vi avsåg att underkänna projektet", sade företrädaren till medierna.⁵⁶

Så småningom, i april 2012, beslutade CDM att lägga ned projektet. Ett år senare hade certifieringsföretaget SGS UK Ltd lämnat ett positivt utlåtande, och Verified Carbon Standard (VCS) registrerade då i stället vindparken i Fom El Oued på den privata marknaden för handel med utsläppsrätter.⁵⁷ På så sätt får vindparken i Fom El Oued tillgång till utsläppsrätter som kan säljas på den fria marknaden, där regelverket är mindre strängt än på den marknad som syftar till regelefterlevnad och bygger på UNFCCC:s och Kyotoprotokollets krav.

UNFCCC skrev till WSRW att man inte avser att automatiskt avslå samtliga ansökningar som avser verksamheter i Västsahara.⁵⁸ Denna policy avviker från vad som är brukligt hos andra FN-organ. UNDP har uttryckligt sagt att inget stöd ska utgå till program söder om den internationellt erkända gränsen mellan Marocko och det territorium som kungadömet annekterade 1975. I samtliga överenskommelser som UNDP har ingått med de marockanska myndigheterna "sågs uttryckligt att projektverksamhet endast får bedrivas på angivna platser norr om FN-linjen" och "endast inom Marockos internationellt erkända gränser".⁵⁹

Världsbanken har uttalat att man inte kommer att stödja projekt i Västsahara.⁶⁰ Även UNESCO har sagt att man inte tänker stödja projekt i Västsahara, eftersom detta skulle strida mot organisationens skyldighet att rätta sig efter säkerhetsrådets Västsahara-resolutioner.⁶¹

Det framstår mot denna bakgrund som om UNFCCC tillämpar en annan policy än övriga FN-organ. Nu löper UNFCCC risk att missbrukas som reklampelare för infrastrukturprogram som drivs av en ockupationsmakt i ett territorium där FN försöker förhandla fram en lösning som respekterar västsahariernas rätt att bestämma över sin egen framtid.

"Vi kan försäkra att sekretariatet är väl förtroget med Förenta Nationernas relevanta resolutioner och policyer för Västsahara och rättar sig efter dessa", skrev UNFCCC i ett brev till WSRW den 9 oktober 2016.⁶²

"Hänvisningar från konventionsparterna till projekt eller verksamheter som genomförs inom ramen för UNFCCC-processen, eller till denna process, ska inte tolkas som ett ställningstagande från Förenta Nationernas sekretariats eller UNFCCC:s sida med avseende på enskilda länders, territoriers, städers, områdens eller dessas myndigheters rättsstatus, eller till gränsdragningar eller andra demarkationer."

UNFCCC-uttalande med anledning av Marockos COP22-propaganda, 9 oktober 2016.

VILL EU KOPPLA IN SIG?

EU är nettoimportör av energi och har antagit halvtidsmålet att 27 procent av all energi ska vara förnybar senast 2020.⁶⁴ Målet skulle kunna nås med hjälp av inhemska förnybara energikällor, men kanske krävs det externa energileverantörer för att EU:s energikällor ska kunna bli ännu mer klimtvänliga fram till slutpunkten 2050.

Marocko hör idag till de ledande aktörerna inom förnybar energi och vore den perfekta partnern.

Ett energisamarbete mellan Europa och medelhavsländerna är på EU:s dagordning – EU vill ju skapa en europeisk energiunion och vidareutveckla den europeiska grannskapspolitiken. Migrationsdiskussionen samt Krimkrisens oroande konsekvenser för energisäkerheten signalerar att utvecklingen i länderna söder om Medelhavet är av stor vikt för EU. Att knyta upp ytterligare leverantörer på ett sätt som bidrar till att stabilisera länderna söder om Medelhavet är en idé som går hem hos de 28 medlemsstaterna.⁶⁵

Det finns redan en funktionell förbindelse mellan Marocko och Europa: de tre undervattenskablarna mellan Tarifa i Spanien och Fardioua i Marocko, som drivs genom ett samarbete mellan Red Eléctrica de España and ONEE.⁶⁶ Idag exporteras spansk el genom kablarna till Marocko för att minska energibristen där.

Det är än så länge svårt att sja om hur realistiskt det är med leveranser även i andra riktningen. Desertec var en plan med stöd av tyska näringslivet som syftade till att 15 procent av Europas energi senast 2050 skulle komma från solkraftverk i den nordafrikanska öknen – 2014 hade planen kollapsat. En av Desertecs initiativtagare var Siemens. Projektet "The Mediterranean Solar Plan" hörde till kronjuvelerna i den mellanstatliga Medelhavsunionen. Visionen var ett närmare energisamarbete mellan länderna norr och söder om Medelhavet. Det politiska stödet uteblev och 2013 hade även denna plan i praktiken skrinlagts.⁶⁷

Men i Marocko drömmer man alltjämt om att exportera energi till EU. Blir detta verklighet skulle en del av EU:s energiimport bygga på Marockos illegala närvaro i Västsahara.

Marocko kan inte heller betraktas som en säker leverantör, eftersom EU utlämnar sig helt åt marockanernas godtycke. När EU-domstolen underkände handelsavtalet mellan EU och Marocko till den del det avsåg Västsahara, frös Marocko våren 2016 alla förbindelser med EU-organ. Bland annat drabbades ett antal mycket omfattande samarbetsprogram, exempelvis övningar för terroristbekämpning.⁶⁸

”Vårt mål är att producera så mycket energi att vi kan exportera till Europa.”

Marockos miljöminister Hakima El-Haite
på COP21 i december 2015⁶⁵

MAROCKOS NATIONELLA STRATEGIER

Enligt de marockanska myndigheternas senaste prognoser kommer landets energibehov att öka med 5 procent per år. Bakom ökningen ligger bland annat en snabb utveckling i jordbruket, i fosfatsektorn samt inom infrastruktur för transporter.⁶⁹ Visst har Marocko åstadkommit mycket, men tyvärr har man valt att genomföra ett avsevärt antal projekt utanför landets eget territorium.

Marocko har vidtagit ett antal åtgärder på området förnybar energi. 2008 sjösattes den nationella planen för förnybar energi och energieffektivitet, vars målsättning är att 42 procent av landets behov ska täckas av förnybara energikällor senast 2020. Den förnybara energimixen ska bestå av solkraft, vindkraft och vattenkraft. En lagstiftningsram för produktion, försäljning och export av förnybar energi antogs 2009 och är känd som ”lagen om förnybar energi”.⁷⁰ Marocko har också skapat möjligheter för slutkunder i industrisektorn att använda vindkraft, som exemplen från Västsahara visar. På COP21 proklamerade Marockos kung Mohammed VI att 52 procent av landets energibehov ska tillgodoses med grön energi senast 2030.⁷¹

Den marockanska regeringen har också startat investeringsbolaget *Société d'Investissements Énergétiques* (SIE) för att ge planerna ekonomiska resurser. SIE har tillgång till över 1 miljard dirham, motsvarande cirka 900 miljoner kronor – 71 procent av pengarna är statliga medel och 29 procent kommer från Hassan II:s fond för ekonomisk och social utveckling.⁷² För ytterligare finansiella muskler svarar *Fonds pour le développement énergétique* (FDE), ett finansieringsorgan som inrättades 2009. FDE är en av hörnstenarna i regeringens strategi för att stärka energitryggheten och åstadkomma klimatvänlig tillväxt. FDE har fått donationer från Saudiarabien, Förenade Arabemiraten och Hassan II:s fond.⁷³

FN-operationen i Västsahara är den enda som har pågått sedan 1970-talet, men saknar mandat att övervaka människorättssituationen.

Siemens vindkraftskomponenter till fosfatbrytning lossas i El Aaiúns hamn i mars 2013. Utrustningen installerades sedan för att användas av den marockanska staten för den illegala fosfatgruvan på ockuperat territorium.

”Vindparker skiljer sig fundamentalt från exempelvis gruvor, där man utvinner ändliga naturtillgångar och förändrar miljön för alltid. Vinden i Västsahara är däremot en förnybar energikälla, och vindparker får det ju inte att blåsa mindre.”

Siemens till WSRW den 11 oktober 2016⁷⁴

”Av de fem projekten finns Midelt (150 MW), Tanger (100 MW) och Jbel Lahdid (200 MW) i norra Marocko, medan Tiskrad (300 MW) och Boujdour (100 MW) finns i södra delen av landet.”

Enel Green Power den 10 mars 2015, i samband med att företaget vann en upphandling tillsammans med Siemens och Nareva⁷⁵

TYSTA FÖRETAG

Att söka svar från **Siemens** är som att springa maraton. Western Sahara Resource Watch kontaktade initialt Siemens den 6 mars 2012 för att få veta mer om de människorättsprinciper som företaget säger sig stödja.⁷⁶

Den 10 maj 2012 skickade Siemens ett brev till WSRW med en kommuniké daterad 2 april 2012. Där förklarar Siemens att företaget "inte avser att göra politiska uttalanden om regionens status. Oavsett eventuella politiska konflikter anser vi att en fungerande infrastruktur bidrar till att förbättra de ekonomiska villkoren där, och därmed också ger människorna i Västsahara ett drägligare liv".⁷⁷

"Siemens medverkan i detta projekt är i linje med tillämpliga lagar och bestämmelser, och kränker varken rätten till självbestämmande eller andra folkrättsligt etablerade mänskliga rättigheter", skrev Siemens om Fom el Oued.

I brev till Siemens den 19 juni 2012, den 20 december 2012 och den 3 juli 2013 tog WSRW upp människorättsliga aspekter och frågade vilka åtgärder företaget vidtagit för att inhämta västsahariernas samtycke.⁷⁸ WSRW fick aldrig något svar. Det sista brevet till Siemens skickades i september 2016.⁷⁹

Den 11 oktober 2016 skrev Siemens till WSRW att företaget inte ville ta ställning till Västsaharas status och berörde därför inte heller WSRW:s fråga om västsahariernas rättigheter. Svaret indikerar att Siemens inte ens har försökt att sätta sig in i det sammanhang där gruvverksamheten bedrivs, eller i att energin svarar för så gott som hela energibehovet hos Marockos kontroversiella gruvsektor i territoriet.

"Vindparker skiljer sig fundamentalt från exempelvis gruvor, där man utvinner ändliga naturtillgångar och förändrar miljön för alltid. Vinden i Västsahara är däremot en förnybar energikälla, och vindparker får det ju inte att blåsa mindre", skrev Siemens.⁸⁰

"Dina frågor om Västsaharas rättsliga och politiska status berör folkrättsliga aspekter. Ansvar för hur dessa frågor hanteras ligger följaktligen hos de subjekt som folkrätten omfattar (det vill säga internationella organ, stater m.fl.). Givetvis har även icke-statliga organisationers synpunkter stort värde. För vår del avstår vi dock, precis som andra företag i samma situation, principiellt från att ta ställning eller avgöra vem som har rätten på sin sida i sådana sammanhang", skrev företaget.

Redan den 3 juli 2013, när Enels dotterbolag **Enel Green Power** lämnade anbud i upphandlingen, uppmanade WSRW i ett brev företaget att dra sig ur processen. WSRW fick aldrig något svar.⁸¹ Den 27 september 2016 skickade WSRW ett nytt brev till företaget,⁸² där WSRW återigen, tre år senare, frågade om Enel inhämtat västsahariernas samtycke.

"Enel-koncernens policy är att inte ta ställning i politiska sammanhang. Vi kan därför inte besvara frågor som avser

exempelvis territoriellt självbestämmande", svarade Enel Green Power den 10 oktober 2016.⁸³

Med anledning av detta svar, där Enel säger sig inte vilja ta ställning i politiska frågor, frågade WSRW den 11 oktober 2016 varför företaget i så fall har valt att inleda verksamhet i Västsahara med den marockanske kungens energibolag, och dessutom kallar den aktuella platsen för "Marocko".⁸⁴ Vid denna rapportens pressläggning hade ännu inget svar inkommit till WSRW. Företaget har föreslagit ett möte.

2013 kontaktade WSRW **Nareva** via samtliga av företaget publicerade adresser som vi fått kännedom om, bland annat från projektbeskrivningar som bifogats ansökningar om utsläppsrätter till UNFCCC. Samtliga brev har emellertid returnerats.⁸⁵ Företaget saknar webbplats.

Övriga företag som varit involverade i "fosfat-vindkraftverken" i Fom el Oued

- 2013 medverkade det italienska företaget **Enerlog** vid installationen av de 22 vindturbinerna.⁸⁶
- Tyska **Lahmeyer International** var ända sedan starten en nyckelaktör som projektledare och leverantör av teknisk specialkompetens. Lahmeyer anlätade i sin tur det turkiska företaget **IKA Enerji** som byggledare under perioden december 2012–juni 2013,⁸⁷ samt det marockanska projektlednings- och teknikföretaget **Techniprojet** för elinstallationen.⁸⁸
- Franska **Alstom** (vars kraftdivision senare köptes av General Electric) har levererat utrustning.⁸⁹
- **Franska Groupe Vinci** medverkade i byggfasen, varvid utrustning från baskiska/spanska **Ormazabal** användes.⁹⁰
- **Holländska, tyska och brittiska** fartyg kan ha medverkat vid transporten av vindturbin-komponenter från Danmark och Portugal till hamnen i El Aaiün.
- Danska **Global Wind Service** "har stött Siemens i Marocko med ett antal erfarna målare och fibertekniker".⁹¹ WSRW har begärt ett förtydligande, men företaget har inte svarat.⁹²
- De marockanska bolagen **Delattre Levivier Maroc** och **EuroGrues Maroc** har tillverkat vindkraftstorn respektive levererat kranar.⁹³

SNART ÄVEN SOL

Marockos solkraftverk i Västsahara väntar på första spadtaget - än så länge står det bara vindkraftverk där. Vindparken vid cementfabriken CIMAR i El Aaiún är den enda av de befintliga och planerade anläggningarna i Västsahara som inte kontrolleras av kungens bolag Nareva. CIMAR kontrolleras av italienska Italcementi och tyska HeidelbergCement. Bild från september 2016.

Marockos visioner om förnybar energi i Västsahara stannar inte vid vindkraft. Marockos solenergiplan presenterades i november 2009, i närvaro av landets kung och den dåvarande amerikanska utrikesministern Hillary Clinton.⁹⁴ Projektet siktar på en installerad effekt om 2000 MW senast 2020, med kraftverk på fem platser. Två av anläggningarna hamnar i det ockuperade Västsahara och ska tillsammans svara för 30 procent av den totala effekt som solenergiplanen omfattar.

I Boujdour ska det termiska solkraftverket Noor Boujdour uppföras med 100 MW installerad effekt.⁹⁵ Vid Foum El Oued, en bit söder om Västsaharas huvudstad El Aaiún, ska ett solkraftverk med 500 MW effekt uppföras på 5700 hektar mark. Denna anläggning, som numera även kallas Noor Laayoune, ska anslutas till elnätet och leverera ström till Agadir och El Aaiún.⁹⁶

Marockos solenergimyndighet Masen har redan gått ut med en anbudsinvitan avseende den första fasen för båda dessa anläggningar. Det så kallade Noor PV I-projektet kommer att omfatta byggnation, drift och underhåll av sammanlagt 170 MW på tre anläggningar: 70 MW vid Ouerzazate (i det egentliga Marocko), 80 MW vid El Aaiún samt 20 MW vid Boujdour. Masen har förhandskvalificerat hela 20 konsortier med allt som allt 37 multinationella företag.⁹⁷ Hit hör Enel Green Energy, som lämnat in ett helt eget anbud.

Genom de vind- och solkraftprojekt som planeras siktar Marocko på att ha en drift-effekt om 1055 MW i ockuperade Västsahara senast 2020. Vi beräknar att detta motsvarar 26,4 procent av den totala vind- och solkraft-effekt som Marockos regering vill ha i drift det året.

REKOMMENDATIONER

Till alla COP22-mötesdeltagare:

Ta nedanstående rekommendationer vidare till berörda organ och företag. Försvara kompromisslöst principen att värnandet av mänskliga rättigheter går före miljövänlig, grön energi – som måste produceras med juridiskt, tekniskt och moraliskt oklanderliga förfaranden. Av denna rapport framgår att Marockos planer undergräver trovärdigheten i dessa globala ansträngningar.

Till företag som är eller avser att bli involverade i projekt i Västsahara:

Dra er omedelbart ur projekten och skrinlägg all ytterligare planering. Inga energiprojekt i Västsahara, hur gröna de än är, får genomföras i territoriets ockupationszon. Sådan verksamhet bidrar till folkrättskränkningar, gör den marockanska ockupationen mer permanent och är ytterligare ett hinder för de FN-ledda försöken att lösa konflikten.

Till svenska aktieägare i involverade företag:

Börja omedelbart bearbeta företagen så att de upphör med all ytterligare infrastrukturplanering på ockuperat territorium och drar sig ur pågående projekt. Om detta inte ger resultat uppmanar vi aktieägarna att avyttra innehaven.

Till Marockos regering:

Avstå från att starta nya infrastrukturprojekt i territoriet utan västsahariernas uttalade samtycke, inklusive projekt inom förnybar energi. Anordna omedelbart en folkomröstning om självbestämmande, med möjlighet att rösta för självständighet.

Till Förenta Nationerna:

Västsahara anses utgöra ett icke-självstyrande territorium som saknar lagligt tillsatt regering, och måste konsekvent behandlas så som denna status motiverar av FN och samtliga FN-organ. WSRW rekommenderar att UNFCCC klart och tydligt förklarar att ansökningar om utsläppsrätter grundade på sol- eller vindkraftprojekt i Västsahara inte handläggs så länge territoriets slutgiltiga status är föremål för en FN-ledd process för självbestämmande. UNFCCC bör utan dröjsmål kräva att Marocko slutar att använda COP22 som reklampelare för befintliga och planerade projekt i det ockuperade Västsahara, och korrigerar felaktiga Västsahara-beteckningar på COP22:s officiella webbplats.

Till aktörer på marknaden för utsläppsrätter:

Mekanismer och system för utsläppsrätter bör klart och tydligt slå fast att ansökningar om utsläppsrätter grundade på sol- eller vindkraftprojekt i Västsahara inte handläggs så länge västsaharierna inte har fått möjlighet till självbestämmande. WSRW uppmanar revisionsföretag som anlitas för att kontrollera, validera och certifiera projekt som syftar till att erhålla utsläppsrätter att underkänna projekt i det ockuperade Västsahara. WSRW uppmanar alla som handlar med utsläppsrätter att inte köpa utsläppsrätter som härrör från projekt i det ockuperade Västsahara.

Till regeringar:

Se till att på lämpligt sätt underrätta företag som avser att bedriva affärsverksamhet i Västsahara, eller stödja utvecklingsverksamhet där, om att Västsahara är ett icke-självstyrande område, att exploatering av naturtillgångar och utvecklingsaktiviteter därför endast får förekomma i begränsad omfattning och att ursprungsbefolkningens förhandsgodkännande krävs för all sådan verksamhet enligt folkrätten.

Till Europeiska Unionen:

Låt inte EU:s strävan att importera nordafrikansk energi gå före unionens viktigare folkrättsliga skyldighet att inte erkänna Marockos ockupation av Västsahara. EU bör se till att samtliga EU-organ rättar sig efter EU:s löfte att inte finansiera sådana program i Västsahara.

Till finansinstitut:

Ge varken ekonomiskt stöd eller finansiering till projekt som ska bedrivas i Västsahara.

REFERENSER

1. WSRW.org, 08.04.2016, New report: Canadian companies behind nearly all of the dirty trade, <http://www.wsrw.org/a243x3438>
2. Phosboucraa, Sustainable operations, <http://www.phosboucraa.ma/sustainability/sustainability/sustainable-operations>
3. WSRW.org, 08.04.2016, Report: Canadian companies behind nearly all of the dirty trade, <http://www.wsrw.org/a243x3438>
4. Siemens, 30.01.2012, Siemens secures first wind turbine orders in Africa, <http://www.siemens.com/press/en/pressrelease/?press=en/pressrelease/2012/energy/wind-power/ewp201201025.htm>
5. Sahara Wind, Sahara desert wind farms, <http://www.saharawind.com/en/parcs-eoliens-sahara>
6. L'Usine Nouvelle, 02.08.2013, Nareva veut devenir un des acteurs majeurs de l'énergie au Maroc, selon PDG Ahmed Nakkouch, <http://www.usinenouvelle.com/article/nareva-veut-devenir-un-des-acteurs-majeurs-de-l-energie-au-maroc-selon-son-pdg-ahmed-nakkouch.N202432>
7. L'Usine Nouvelle, 10.12.2015, Maroc: Nareva, Siemens et Enel décrochent le marché éolien géant de 850MW, <http://www.usinenouvelle.com/article/maroc-nareva-siemens-et-enel-decrochent-le-marche-eolien-geant-de-850-mw.N368672>
8. CimENTS du Maroc, October 2011, CimENTS du Maroc inaugure son premier parc éolien à Laayoune, <http://www.cimentsdumaroc.com/NR/rdonlyres/CC9A75C5-C95F-4968-80C6-555B51CC71A6/23117/InaugurationParc%C3%A9olienLa%C3%A2youne.pdf>
9. K. Benhamou, 18.05.2016, Securing Energy Investments on a Regional Basis: the Sahara Wind Project, presentation at Krakow, Poland at the "Eight Executive Training Programme for Young Energy Professionals"
10. Denna beräkning inkluderar cementproducenten Lafarge och CIMAR:s vindparker; fast de primärt producerar energi för fabrikerna i sitt närområde säljs överskottet till Marockos National Electricity Agency ONEE. Om man tittar på operativa vindkraftsanläggningar (totalt 787 MW), så utgör anläggningarna i Västsahara 7 procent av den totala kapaciteten (om CIMAR är inkluderat). Om CIMAR inte inräknas, 6,4 procent. Tittar man på operativa anläggningar samt de som är under uppbyggnad (totalt 1150 MW), så blir andelen i Västsahara 4,8 procent om CIMAR är inkluderat och 4,3 procent om det är exkluderat.
11. ONEE, 28.06.2010, Integrated Wind Energy Generation Program, dokumentet tillgängligt genom: <http://www.one.org.ma/>
12. ONE Presentation, 22.10.2011, Renewable Energy Projects in Morocco, pp. 15-16. <http://fr.slideshare.net/Extenda/proyectos-de-energias-renovables-en-marruecos>
13. Konstruktionen av en 150 MW-anläggning i Taza, norra Marocko, kommer att genomföras av EDF Energies Nouvelles Maroc, den franska firman Alstom och den japanska firman Mitsui % Co. Se t. ex. EDF-Energies, 16.04.2012, EDF Energies Nouvelles enters Moroccan market, <http://www.edf-energies-nouvelles.com/en/press-release/edf-energies-nouvelles-enters-moroccan-market/> och ONE, <http://www.one.org.ma/FR/pages/interne.asp?esp=2&id1=5&id2=54&id3=44&t2=1&t3=1> Anläggningen förväntas vara operativ år 2017.
14. ONEE, januari 2012, "Avis de pré-qualification internationale. Invitation internationale à l'expression d'intérêt en vue de la préqualification des entreprises N° SP 40 311". Den andra fasen inkluderar också tillhandahållande och underhåll av den utrustning som behövs för expansionen av vindparken i Koudia al Baida inom Marockos egna gränser.
15. Tel Quel, 10.03.2016, Nareva remporte "officiellement" le projet éolien intégré des 850 MW, http://telquel.ma/2016/03/10/nareva-remporte-officiellement-projet-eolien-integre-850-mw_1486886. Informationen om anbudsens vinnare hade redan meddelats i marockansk media i december 2015.
16. L'Usine Nouvelle, 10.12.2015, Maroc : Nareva, Siemens et Enel décrochent le marché éolien géant de 850 MW, <http://www.usinenouvelle.com/article/maroc-nareva-siemens-et-enel-decrochent-le-marche-eolien-geant-de-850-mw.N368672>
17. Reuters, 10.03.2016, Nareva-led group wins \$1.2 bln wind power deal in Morocco, <http://af.reuters.com/article/moroccoNews/idAFL5N16I2SQ>
18. Wind Power Monthly, 14.03.2016, Morocco confirms 850 MW tender results, <http://www.aiche.org/chenected/2016/02/king-morocco-plans-export-solar-power-europe>
19. Siemens, 10.03.2016, Siemens to build rotor blade factory for wind turbines in Morocco, [http://www.siemens.com/press/en/pressrelease/?press=en/pressrelease/2016/windpower-renewables/pr2016030214wpen.htm&content\[\]=WP](http://www.siemens.com/press/en/pressrelease/?press=en/pressrelease/2016/windpower-renewables/pr2016030214wpen.htm&content[]=WP)
20. Germanwatch, April 2016, Country Fact Sheet Morocco: Energy and Development at a glance 2016, <https://germanwatch.org/en/12156>
21. Morocco World News, 06.11.2014, King Mohammed VI Calls on U.N, U.S to Clarify Their Positions on "Western Sahara", <http://www.morocroworldnews.com/2014/11/143398/king-mohammed-vi-calls-on-u-n-u-s-to-clarify-their-positions-on-western-sahara/>
22. Le Monde, 10.02.2015, His Majesty Mohammed VI, Client Number 5090190103, http://www.lemonde.fr/evasion-fiscale/article/2015/02/10/his-majesty-mohammed-vi-client-number-5090190103_4573825_4862750.html#ttKbIGk6P5GM8Ew7.99
23. Orient XXI, 05.04.2016, Maroc, les rayons très argentés du 'Roi soleil', <http://orientxxi.info/magazine/maroc-les-rayons-tres-argentees-du-roi-soleil.1276>
24. See e.g. Morocco Business News, 30.03.2010, ONA, SNI merger - radical shift in strategy, <http://www.morocobusinessnews.com/Content/Article.asp?id=18&id=1456>. See also The Guardian, 06.12.2010, US embassy cables: Moroccan sacking exposes king's business role, <https://www.theguardian.com/world/us-embassy-cables-documents/151131>
25. Wikileaks Cable 09CASABLANCA226_a, December 2009, http://archive.wikiwix.com/cache/?url=https%3A%2F%2Fwikileaks.org%2Fplusd%2Fcables%2F09CASABLANCA226_a.html
26. Le Monde, 10.02.2015, His Majesty Mohammed VI, Client Number 5090190103, http://www.lemonde.fr/evasion-fiscale/article/2015/02/10/his-majesty-mohammed-vi-client-number-5090190103_4573825_4862750.html#ttKbIGk6P5GM8Ew7.99
27. Le Nouvel Economiste, 08.06.2012, Le Roi prédateur, <http://www.lenouveleconomiste.fr/art-et-culture/le-roi-predateur-15140/>
28. Le Point, 16.12.2015, COP22 Maroc - Éolien: Nareva vire en tête,

- http://afrique.lepoint.fr/economie/cop22-maroc-eolien-nareva-vire-en-tete-16-12-2015-1993218_2258.php
29. L'Economiste, 04.08.2008, Les managers qui bougent, <http://leconomiste.com/article/les-managers-qui-bougent-21>
 30. Le Nouvel Economiste, Ibid.
 31. Le Monde, 10.02.2015, His Majesty Mohammed VI, Client Number 5090190103, http://www.lemonde.fr/evasion-fiscale/article/2015/02/10/his-majesty-mohammed-vi-client-number-5090190103_4573825_4862750.html
 32. EEM ägs till 25 procent av den marockanska pensionsfonden, Caisse interprofessionnelle marocaine de retraites (CIMR). Wind Power Monthly, 07.11.2012, Moroccan Pension Fund makes €6.5m wind deal, <http://www.windpowermonthly.com/article/1158611/moroccan-pension-fund-makes-%E2%82%AC65m-wind-deal>
EEM driver också anläggningarna i Akhfenir och Haouma inom Marockos egna gränser.
 33. Ensec, 01.05.2014, Energy in transition: The Sahara Wind Power Project, http://www.enssec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=529:energy-in-transition-the-sahara-wind-power-project&catid=1. Se också First wind turbine on a Sahara coastline wind-diesel test site, <http://www.saharawind.com/en/latest-news/475-largest-wind-turbine-erected-for-wind-diesel-hybrid-test-site-on-sahara-coastline>.
AOC 15/50 vindturbin designades, byggdes och installerades av Atlantic Orient Corporation. Atlantic Orient USA, Wind Systems, <http://physics.oregonstate.edu/~hetheriw/projects/energy/topics/doc/solar/wind/turbine/aoc.15m.50kW.brochure.pdf>
 34. Newstime Africa, 09.04.2012, Polisario rejects Siemens' claim to be developing Western Sahara, <http://www.newstimeafrica.com/archives/25104>
 35. UN Security Council, 12.02.2002, Brev daterat 29 januari 2002 från the Under-Secretary-General for Legal Affairs, the Legal Counsel, adresserat till the President of the Security Council, S/2002/161. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/249/87/PDF/N0224987.pdf?OpenElement>
 36. UN Economic and Social Council, Ibid, S6.
 37. WSRW.org, 19.10.2015, African Union publishes Legal Opinion on Western Sahara plunder, <http://www.wsrw.org/a105x3281>
 38. Press Statement of 575th PSC Meeting on Natural Resources and Conflicts in Africa, <http://www.peaceau.org/en/article/press-statement-of-575th-psc-meeting-on-natural-resources-and-conflicts-in-africa>
 39. Communiqué of the Peace and Security Council of the African Union at its 496th meeting held on 27 March 2015, on the situation in Western Sahara, S/11, <http://www.peaceau.org/en/article/communique-of-the-peace-and-security-council-of-the-african-union-au-at-its-496th-meeting-held-on-27-march-2015-on-the-situation-in-western-sahara>
 40. Auto núm. 40/2014 de la Sala de lo Penal de la Audiencia Nacional. See e.g. here: http://www.wsrw.org/files/dated/2016-04-19/audiencia_nacional_4.7.2014_-_gdeim_izik.pdf
 41. Judgment of the General Court of Justice of the European Union, Ibid, S232-233.
 42. Se t. ex. WSRW.org, 25.01.2016, Protests spread throughout Western Sahara, <http://www.wsrw.org/a243x3363>
WSRW.org, 18.01.2016, Reports of siege as El Aaiún protests continue, <http://www.wsrw.org/a105x3353>
WSRW.org, 12.01.2016, Hunger striking against OCP discriminatory employment, <http://www.wsrw.org/a105x3346>
WSRW.org, 20.01.2016, Saharawis protesting inside OCP HQ in Casablanca, <http://www.wsrw.org/a243x3357>
 43. WSRW.org, 14.02.2014, Stand up for the Gdeim Izik 25!, <http://www.wsrw.org/a131x2804>
 44. Judgment of the General Court of Justice of the European Union, Case T-512/12 – Front Polisario v Council of the European Union, 10 December 2015, S 233. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172870&pageIndex=0&doclang=EN&mode=-lst&dir=&occ=first&part=1&cid=164110>
 45. ONEE, Avis de pré-qualification internationale; Développement du projet éolien intégré de 850MW en production privée de l'électricité au Maroc, <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Procurement/Project-related-Procurement/PrequalMarocONE%20%20Rev%20%20205-12.pdf> See also, Usine Nouvelle, 10.12.2015, <http://www.usinenouvelle.com/article/maroc-nareva-siemens-et-enel-decrochent-le-marche-eolien-geant-de-850-mw.N368672>
 46. Reuters, 02.01.2014, Western Sahara dispute dims Morocco's solar dreams, <http://www.reuters.com/article/us-morocco-solar-idUSBREA010KC20140102>
 47. European Commission, International Cooperation and Development, Integrated Wind Energy Program, https://ec.europa.eu/europeaid/node/102934_fr
 48. European Investment Bank, 06.11.2013, ONEE – Project Eolien, <http://www.eib.org/projects/pipeline/2012/20120174.htm>
 49. Banque Populaire, CSR Report 2015, http://www.wsrw.org/files/dated/2016-09-30/banque_populaire_csr_report2015.pdf
 50. BMCE Bank, Equator Principles, 2010, http://www.wsrw.org/files/dated/2016-09-30/bcme_report2010.pdf
 51. Challenge, 25.09.2013, SNI injecte un milliard de DH dans Nareva, <http://www.challenge.ma/sni-injecte-un-milliard-de-dh-dans-nareva-14955/>
 52. COP22.ma, Morocco Energy Map, <http://www.cop22.ma/en/moroccos-map>
 53. COP22.ma, Morocco's flagship projects, <http://www.cop22.ma/en/content/morocco-s-flagship-projects>
 54. UNFCCC, 16.05.2016, Discours de S.E. Salaheddine Mezouar, Président désigné de la COP22, <http://newsroom.unfccc.int/fr/actualite/C3%A9s/discours-d-ouverture-de-m-salaheddine-mezouar-president-de-la-cop22/>
 55. Mekanismen för ren utveckling (Clean Development Mechanism, CDM) inrättades enligt Kyotoprotokollet för att främja ren utveckling i utvecklingsländer. Företag kan via CDM erhålla utsläppsrätter för projekt som avser förnybar energi i utvecklingsländer. Utsläppsrätterna kan sedan säljas vidare. Innan projekt godkänns ska de utvärderas av ett CDM-ackrediterat företag.
 56. WSRW, 23.07.2012, "Moroccan King's windfarm project on occupied land gets thumbs down", <http://www.wsrw.org/a214x2359>
 57. WSRW.org, 23.09.2013, Moroccan King's windfarm in occupied land now carbon credited approved, <http://www.wsrw.org/a217x2656>.
VCS har inte besvarat de frågor om saken som WSRW ställt.
 58. WSRW.org, 12.04.2013, CDM refuses early denials of Sahara projects, <http://www.wsrw.org/a217x2565>
 59. WSRW.org, 10.11.2010, No UNDP projects in Western Sahara, <http://www.wsrw.org/a159x1662>
 60. Reuters, 04.02.2014, Morocco says investors lining up for \$9 bln solar project, <http://uk.reuters.com/article/>

[morocco-solar-idUKL5N0L92J220140204](#)

61. UNESCO:s biträdande generaldirektör med ansvar för omvärldskontakter och information till allmänheten, brev den 22.01.2016, dnr ERI/MSP/ARB/16/263
62. WSRW, brev till UNFCCC, 26.09.2016, http://www.wsrw.org/files/dated/2016-10-10/wsrw-unfccc_26.09.2016.pdf
UNFCCC brev till WSRW, 09.10.2016, http://www.wsrw.org/files/dated/2016-10-10/unfccc-wsrw_09.10.2016.jpg
63. The Globe and Mail, 09.12.2015, Paris climate talks : former climate-change leaders now the dogs of Paris conference, <http://www.theglobeandmail.com/news/world/former-climate-change-leaders-now-the-dogs-of-paris-conference/article27674403/>
64. Europeiska kommissionen, 2030 Energy Strategy, <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy/2030-energy-strategy>
65. Bruegel, 30.04.2016, Energy across the Mediterranean: a call for realism, <http://www.naturalgaseurope.com/energy-across-the-mediterranean-a-call-for-realism-29290>
66. IEMed Yearbook 2014,
67. Bruegel, Ibid.
68. Déclaration de M. Le ministre de la Communication Porte-parole du Gouvernement au sujet de l'évolution des relations entre le Royaume du Maroc et l'Union européenne, 25 February 2016, <http://www.maroc.ma/fr/actualites/declaration-de-m-le-ministre-de-la-communication-au-sujet-de-levolution-des-relations>
69. Departementet för energi-, gruv-, vatten- och miljöfrågor (Konungariket Marocko), januari 2013, La nouvelle stratégie énergétique nationale : bilan d'étape, s. 20. <http://taqaway.net/sites/default/files/uploads/documents/doc98.pdf>
70. Lag 13-09 (2009) utfärdad genom Dahir No. 1-10-16.
71. COP22.ma, 30.11.2015, anförande av Muhammed VI vid COP21, <http://www.cop22.ma/en/speech-hm-mohammed-vi-cop21>
72. Hassan II:s fond för ekonomisk och social utveckling tillhandahåller ekonomiskt stöd till investeringsprojekt i ett antal strategiska sektorer där mervärdet är högt.
73. Agence Marocaine de Développement des Investissements (Konungariket Marocko), <http://www.invest.gov.ma/?id=67&lang=en&RefCat=3&Ref=146>
74. Siemens, brev till WSRW, 11.10.2016, http://wsrw.org/files/dated/2016-10-11/siemens-wsrw_dated10.10_rec11.10.2016.pdf
75. Enel Green Power, 10.03.2015, Enel Green Power with Nareva and Siemens awarded preferred bidder status for 850 MW of wind capacity in Morocco, http://servizi.enel.it/eWCM/salastampa/comunicati_eng/1665478-1_PDF-1.pdf
76. WSRW, brev till Siemens, 06.03.2012, http://wsrw.org/files/dated/2016-10-12/2012.03.06_wsrw-siemens.pdf
77. Siemens, 02.14.2012, Siemens' involvement in the Fom El Oued wind park project in the West Sahara region, <https://business-humanrights.org/sites/default/files/media/documents/siemens-response-re-fom-el-oued-2-apr-2012.pdf>
78. WSRW, brev till Siemens, 03.07.2013, http://wsrw.org/files/dated/2013-07-03/2013.07.03_wsrw_-_siemens.pdf
79. WSRW, brev till Siemens, 09.26.2016, http://wsrw.org/files/dated/2016-10-11/2016.09.26_wsrw-siemens.pdf
80. Siemens, brev till WSRW, 11.10.2016, http://wsrw.org/files/dated/2016-10-11/siemens-wsrw_dated10.10_rec11.10.2016.pdf
81. Se WSRW:s brev till Enel på WSRW.org, 2013-07-03, 16 firms prequalified to construct wind farms in Western Sahara, <http://www.wsrw.org/a217x2614>
82. Brev från WSRW till Enel Green Power, 27.09.2016 http://www.wsrw.org/files/dated/2016-10-10/2016.09.27_wsrw-enel_green_power.pdf
83. Brev från Enel Green Power till WSRW, 10.10.2016 (brev daterat 04.10.2016), http://www.wsrw.org/files/dated/2016-10-10/enel-wsrw_senti10.10.2016_dated04.10.2016.pdf
84. WSRW, brev till Enel, 11.10.2016, http://wsrw.org/files/dated/2016-10-11/2016.10.11_wsrw-enelgreenpower.pdf
85. WSRW, brev till Nareva, 03.07.2013 http://www.wsrw.org/files/dated/2016-10-10/2013.07.03_wsrw-nareva.pdf
86. Ener.log, Contracts 2013, <http://www.enerlog.eu/english/contratti.html>
87. IKA Enerji, Fom El Oued Wind Park Contract & Project Management, <http://www.ikaenerji.com/index.php/projeler/fom-el-oued-wind-park/?lang=en>
88. Techniprojet, NAREVA wind farm projects, <http://www.tp.ma/projets/champs-eoliens-de-nareva>
89. WSRW.org, 05.03, 2013, Siemens starting up controversial wind project on occupied land, <http://www.wsrw.org/a217x2527>
90. Vinci, 25.05.2013, Cegelec partenaire de Nareva pour la réalisation de parcs éoliens, www.vinci-energies.ma/fr/quoi-de-neuf/quoi-de-neuf/quoi-de-neuf/?actualites_id=76
91. Ormazabal, Reference List 2013, http://www.wsrw.org/files/dated/2016-09-30/ormazabal_references_2013.pdf
92. Global Wind Service, 18.06.2012, Case Study: Haouma, Morocco, <http://globalwindservice.com/case-studies/morocco/>
93. WSRW, brev till Global Wind Service, 01.10.2016, http://wsrw.org/files/dated/2016-10-12/wsrw-global_wind_service_01.10.2016.pdf
94. L'Economiste, 24.04.2014, Nareva holding: Comment transformer le vent en or massif, <http://www.leconomiste.com/article/939331-nareva-holding-comment-transformer-le-vent-en-or-massif>
95. WSRW.org, 05.03, 2013, Siemens starting up controversial wind project on occupied land, <http://www.wsrw.org/a217x2527>
96. Le Matin, 02.11.2009, SM le Roi reçoit la Secrétaire d'Etat américaine Mme Hillary Clinton, http://lematin.ma/journal/2009/S-M--le-Roi-recoit-la-Secretaire-d-Etat-americaine-Mme-Hillary-Clinton_Le-Souverain-preside-la-ceremonie-de-presentation-du-projet-marocain-de-l-energie-solaire-D-un-coA-t-d-investissement-estime-a-9-milliards-de-dollars-/122240.html
97. MASEN, juni 2016, Projet de Complexe d'énergie solaire à Boujdour - Maroc, Plan d'acquisition de terrain, http://www.masen.ma/wp-content/uploads/2016/06/MASEN_NOOR-Boujdour_PATI.pdf
98. MASEN, maj 2016, Complexe solaire Noor Laayoune: étude d'impact environnemental et social cadre, http://www.masen.ma/wp-content/uploads/2016/06/MASEN_NOOR-Laayoune_FESIA.pdf
99. IPP Journal, 22.12.2015, MASEN announces 20 consortia prequalified for 170 MW Noor 1 PV Plants, <http://ippjournal.com/2015/12/masen-announces-20-consortia-prequalified-for-170-mw-noor-1-pv-plants/>

”The Court's conclusion is that the materials and information presented to it do not establish any tie of territorial sovereignty between the territory of Western Sahara and the Kingdom of Morocco or the Mauritanian entity. Thus the Court has not found legal ties of such a nature as might affect the application of General Assembly resolution 1514 (XV) in the decolonization of Western Sahara and, in particular, of the principle of self-determination through the free and genuine expression of the will of the peoples of the Territory.”

Internationella domstolen i Haag, 16 oktober 1975